2. Van Loon naar Limburg

Van boomgaard tot fruitteeltbedrijf: lekkers uit Haspengouw

Een belangrijk ingrediënt van heel wat Limburgse delicatessen vandaag en in het verleden is fruit. Dat Limburg zoveel fruitgerechten kent, is niet verwonderlijk. Heel wat van dat fruit wordt immers lokaal geteeld. Limburgs-Haspengouw, de streek rond Bilzen, Borgloon, Sint-Truiden en Tongeren, is een fruitstreek met een productie van hoogwaardige kwaliteit. Dat is te danken aan de vruchtbare bodem, het gunstige klimaat en de ervaring en deskundigheid van de telers.

Tijdens de middeleeuwen zetten de Haspengouwse boeren de nieuwe teelten die de Romeinen geïntroduceerd hadden, voort. Voor de voedselvoorziening was de graanteelt cruciaal. Fruit was een welkome aanvulling op het eentonige menu van graanpap en brood. Aanvankelijk kregen de fruitbomen slechts een minimale verzorging. Hun opbrengst was ook beperkt.

Niet alleen de boeren, maar ook de geestelijken en de adel lustten wel een sappige peer. Heel wat abdijen hadden ten laatste vanaf de twaalfde eeuw een boomgaard en menig kasteelheer liet fruitbomen aanplanten op zijn domein. Ook midden in de middeleeuwse stad vond je fruitbomen. Naast appels en peren kweekte de Haspengouwse boer ook steenfruit, zoals kersen, pruimen en abrikozen. De eerste Belgische wijngaarden bevonden zich waarschijnlijk eveneens in Haspengouw. De eerste vermelding van druiventeelt in Limburg dateert uit 1079. Onder andere in Borgloon bloeide de wijnbouw op tijdens de late middeleeuwen. Vanaf de zestiende eeuw nam de fruitteelt in Haspengouw toe. Er verschenen nieuwe soorten zoals de framboos en vanaf de achttiende eeuw ook de aardbei. De wijnbouw nam echter af.

In de middeleeuwen en een groot deel van de nieuwe tijd diende het telen van fruit vooral voor eigen gebruik. De boeren verkochten enkel hun beperkte overschotten. De fruitweides uit deze periode waren gemengde boomgaarden: allerlei soorten fruitbomen

Het archeologisch kunstwerk van Hans Lemmen langs de Romeinse Kassei te Broekom geeft fietsers en wandelaars uitleg over de Romeinse villa's van Haspengouw. PCCE, Peter Bloemen

Rechts: in Bokrijk stookt men stroop op ambachtelijke wijze.
Openluchtmuseum Bokrijk, Luc Daelemans

Haspengouw, een fruitstreek met een productie van hoogwaardige kwaliteit.

en bessenstruiken stonden er door elkaar. Dat veranderde in de negentiende eeuw. De boeren probeerden meer te produceren en een grotere markt aan te spreken. Om de productiviteit en de winst op te voeren, schakelde de Haspengouwse boer over op monoculturen: boomgaarden met slechts één soort fruit. Nadeel was wel dat minder populaire fruitsoorten verdwenen.

Door de komst van verharde wegen, trams en treinen kwam vanaf de jaren 1870 de commerciële fruitteelt echt op gang. Door te experimenteren en dankzij wetenschappelijk onderzoek, verbeterde de kennis over de verzorging van de fruitbomen. In de twintigste eeuw maakten hoogstamsoorten plaats voor bomen met een lage stam. Die produceerden sneller fruit en waren makkelijker te oogsten. In de jaren 1960 ontstonden grote, succesvolle fruitteeltbedrijven met een internationale uitstraling. Tot vandaag is Haspengouw een belangrijke fruitstreek, waar met respect voor de traditie aan vernieuwend onderzoek gedaan wordt. Zo heeft Sint-Truiden een Proefcentrum Fruitteelt, kortweg pcfruit, waar wetenschappers een proeftuin van 58 hectare ter beschikking hebben. Ze onderzoeken er hoe ze de teelt van appels, peren, kersen, druiven voor de wijnbouw en andere vruchten kunnen verbeteren.

In het oogstseizoen zorgen de Haspengouwse boomgaarden sinds lang voor heel wat werkgelegenheid. PCCE, Achille Thijs

HOE KOMT LIMBURG AAN ZO VEEL STEDEN?

LIMBURG HEEFT VEEL STEDEN. Maar liefst een derde van de Limburgse gemeenten mag de titel 'stad' dragen. Een van die vijftien Limburgse steden heeft al heel oude wortels. Tongeren was in de Romeinse tijd al een belangrijk centrum. Een andere stad, Genk, is daarentegen van een veel recentere oorsprong. Het voormalige landbouwdorp kende een toevloed aan nieuwe inwoners nadat er in het begin van de twintigste eeuw steenkool werd ontdekt. Genk groeide uit tot een belangrijk centrum in de regio. In 1999 kreeg de gemeente het recht zich 'stad' te noemen.

De overige Limburgse steden stammen uit de middeleeuwen. Plaatsen waar mensen samenkwamen om goederen op te slaan en producten te verhandelen, groeiden soms uit tot heuse steden. Boeren en handelaars uit de regio konden er hun producten verkopen op de markt. Langs bestaande handelsroutes ontstonden nieuwe steden, die op hun beurt een impuls aan het ontstaan van nieuwe handelswegen gaven. Veel Limburgse steden lagen langs landwegen. Andere steden waren gelegen langs bevaarbare rivieren waar handelsschepen passeerden. Dat was het geval voor Maaseik bij de Maas, maar ook voor Halen aan de Gete en de Demer. Dankzij de handelswegen en rivieren konden steden van het Maas- en Rijnland vlot handeldrijven met steden aan de Noordzeekust.

Een dorp mag en mocht zich niet zomaar een stad noemen. Tijdens de middeleeuwen moest je van de heerser van het gebied officiële 'stadsrechten' krijgen. Die zorgden ervoor dat je stadsmuren mocht bouwen of markten mocht organiseren. Limburgse steden kregen die rechten van de graaf van Loon of van de prins-bisschop van Luik.

WERELDGESCHIEDENIS

Handel en steden in de middeleeuwen

Vanaf het jaar 1000 werd Europa geleidelijk veiliger. De invallen van Vikingen, Hongaren en Arabieren waren opgehouden en interne oorlogen verminderden. De toenemende veiligheid zorgde voor een economische opbloei en maakte handel over land opnieuw winstgevend. Die handel leidde tot het ontstaan van heel wat nieuwe steden waar handelaars, ambachtslui en kooplustigen elkaar vonden op de markten. Kooplieden en ambachtslui trokken in de zomer van stad tot stad. Ze vervoerden hun waren in karren of wagens, die vaak snel om te bouwen waren tot een kraam waarin ze hun goederen konden uitstallen. Anderen namen hun handelswaar gewoon mee in een kist, die ze op hun rug droegen.

Ter ondersteuning van de handel kwam in de steden een hele diensteneconomie op gang. Wachters bewaakten de stadspoorten en controleerden de handelaars. Niemand kwam de stadsmuren zomaar in. Herbergen zorgden voor slaapgelegenheid voor de kooplieden, zadel- en rijtuigenmakers en smeden fungeerden als de garagisten van hun tijd; geldwisselaars hielpen bij de financiële transacties.

Geleidelijk ontstonden er drie 'niveaus' waarop handel werd gevoerd. Ten eerste waren er plaatselijke markten, die behalve in de steden ook in de wat grotere dorpen plaatsvonden. Daar verkochten lokale boeren en ambachtslui het hele jaar door hun producten. Op sommige markten kon je terecht voor een specifiek product. Zo had je de eiermarkt, de vismarkt of de groentemarkt. Door de toename van de handel over de weg, ontstonden er daarnaast ook steeds meer regionale markten. Die vonden afwisselend plaats in een reeks van belangrijke handelssteden. Handelaars reisden binnen een grote regio van stad naar stad om er meer gespecialiseerde waren aan te bieden.

Vanaf ongeveer 1150 kwam ook de internationale handel op gang. Op de internationale jaarmarkten werden producten van over heel de wereld verkocht. Handelaars uit onze streken en uit Zuid-Europa vonden er elkaar. De interesse in elkaars producten was gewekt tijdens de kruistochten. Mensen uit Noord-West-Europa leerden oosterse luxeproducten kennen, zoals specerijen of zijde. Slimme handelaars zochten een manier om die gegeerde producten ook in onze gebieden aan de man te kunnen brengen. Daarvoor keken ze naar het Middellandse Zeegebied, dat via de zee met het Midden-Oosten in verbinding stond. Vlaamse handelaars trokken daarom richting Italië, terwijl Italiaanse kooplui naar het Noorden gingen. Ze ontmoetten elkaar in het graafschap Champagne in Noord-Frankrijk. De markten daar die soms meerdere weken duurden, werden de centra voor de internationale handel in luxeproducten. Ze vormden een mengelmoes van kleuren, smaken en indrukken. De wereld kwam er samen. Oosterse kruiden zoals peper, gember of kaneel vonden zo hun weg naar onze streken, terwijl wollen stoffen die hier werden geproduceerd hun reis naar het Midden-Oosten begonnen.

De internationale handel in Limburg was niet zo uitgebreid als in de Champagne. Toch was handel de bestaansreden van de meeste Limburgse steden. Borgloon, Herk-de-Stad en Tongeren lagen op een belangrijke internationale handelsroute die van Brugge over Maastricht en Keulen verder Duitsland in liep. Beringen bevond zich op een kruispunt van een aantal handelsroutes, zoals die van Antwerpen naar Keulen. In Sint-Truiden was er een bloeiende textielnijverheid. Van daaruit vertrokken stoffen naar Duitsland, Frankrijk en Engeland. In Hamont vestigden zich Italiaanse handelaars die in de bankierswereld actief waren. Zo pikten ook de Limburgse steden hun graantje mee van de bloeiende internationale handel.

Jaarmarkten vormden een mengelmoes van kleuren, smaken en indrukken. De wereld kwam er samen.

Kunstenaars lieten zich inspireren door het drukke marktleven. Rijksmuseum Amsterdam, anonieme schilder

Nieuwe wegen voor Limburg

Of je ze per fiets, te voet of met de motor doorkruist; de rustige Limburgse landwegen staan volgens toeristische brochures garant voor een dagje genieten. Dat was vroeger wel even anders! Tijdens het ancien régime was het absoluut geen pretje om door Limburg te reizen. Verharde verbindingswegen waren schaars en verkeerden in slechte staat. Wie per kar of koets door de regio moest reizen, nam best de nodige reserveonderdelen mee. De kans op pech onderweg was bijzonder groot. Bovendien lagen er langs de afgelegen Kempense zandwegen soms roversbendes op de loer. Handelaars probeerden daarom hun waren zoveel mogelijk per schip te vervoeren. De belangrijkste handelsweg die door Limburg liep, was niet voor niets de Maas.

Aan het einde van de achttiende eeuw waren er nog altijd, maar een paar bruikbare steenwegen in Limburg. Er liep een grotendeels verharde weg van Luik naar 's-Hertogenbosch die Tongeren, Hasselt en Hechtel verbond. De steenweg tussen Luik en Brussel liep ook door Limburg, meer bepaald langs Sint-Truiden. Voor het overige bestond het Limburgse wegennet hoofdzakelijk uit hobbelige aardewegen die na een fikse regenbui compleet onbruikbaar werden.

Toen de Fransen in 1794 onze streken annexeerden, beslisten ze om die wegen onder handen te nemen. Dat was een goede zaak, want de Franse wegenbouwers waren befaamd om hun stielkennis. Napoleon Bonaparte, de sterke man in Frankrijk, had verschillende redenen om in het wegennet te investeren. Om te beginnen wilde hij op die manier de economie stimuleren. Handelaars konden zich via goede wegen sneller verplaatsen. Bovendien moesten zijn soldaten vlot door zijn uitgestrekte rijk kunnen marcheren. Ook bestuurlijke efficiëntie speelde een rol: nieuwe wetten en decreten moesten snel overal gekend zijn. Dat laatste lukte enkel als bodes zich probleemloos over grote afstanden konden verplaatsen.

Sommige wegen uit de tijd van Napoleon Bonaparte, worden vandaag nog altijd 'Napoleonswegen' genoemd. Op oude kaarten zijn ze gemakkelijk te herkennen, omdat ze kaarsrecht werden aangelegd. Efficiëntie stond voorop. Dit in tegenstelling tot oudere wegen, die vaak door het landschap slingerden en kronkelden.

Het Franse bewind was van korte duur, maar ook nadien werd er aan de ontsluiting van Limburg verder gewerkt. In de periode waarin België samen met het huidige Nederland één land vormde, kwam er een

De Zuid-Willemsvaart zoals hier in Bocholt werd grotendeels aangelegd op een ouder kanaal uit de tijd van Napoleon. provincie Limburg, Robin Reynders

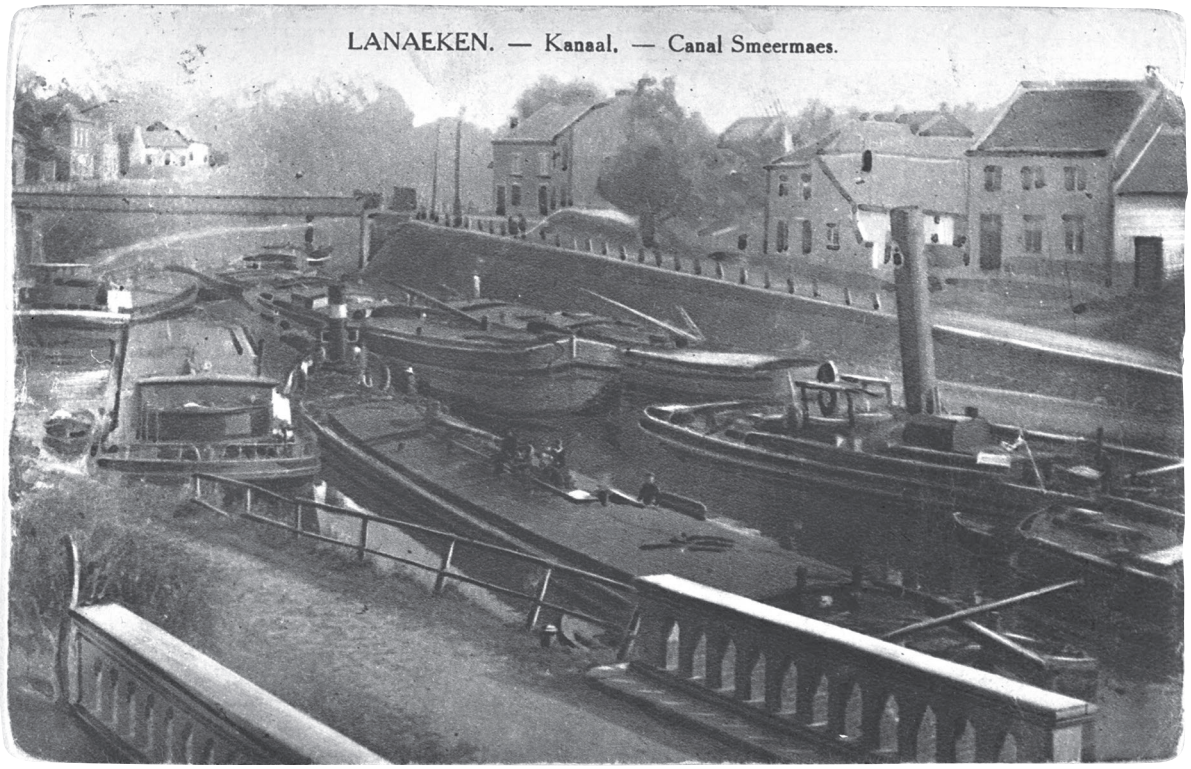

Scheepsfile op de Zuid-Willemsvaart in Smeermaas. De capaciteit van het kanaal was verzadigd aan het einde van de negentiende eeuw. Een tweede route diende zich aan: het Albertkanaal. PCCE

kanaal bij dat voor Limburg heel belangrijk was: de Zuid-Willemsvaart. Er werd ook werk gemaakt van nieuwe steenwegen, zoals die tussen Sint-Truiden en Maastricht (1817).

Na de Belgische onafhankelijkheid ontpopte het jonge België zich tot een spoorwegpionier en Limburg kon op dat vlak niet achterblijven. Op 6 oktober 1839 werd de spoorlijn tussen Landen en Sint-Truiden ingehuldigd met een geweldig feest, in aanwezigheid van de koning. De treinen waren de toekomst en die toekomst lachte Limburg toe. Hoewel sommige plannen nooit gerealiseerd werden, breidde het spoorwegennet zich toch snel uit. Tegen 1870 was Hasselt een echt spoorwegknooppunt, verbonden met Luik, Antwerpen, Diest, Leuven, Brussel, Namen, Aarlen en met buitenlandse steden. Dankzij de spoorwegen, kanalen en steenwegen geraakte Limburg steeds beter verbonden met de ruime omgeving. Enkel de Limburgse Kempen lag er nog altijd behoorlijk geïsoleerd bij. Pas toen er steenkool ontdekt werd, kreeg ook die regio heel wat nieuwe verbindingen.

Matheus Brouérius van Nideck, een historicus en topograaf, reisde rond 1700 van Frankrijk naar 's-Hertogenbosch. Hij en zijn gezelschap werden in de Kempen door rovers overvallen. Ze moesten hun geld en kostbaarheden afgeven.
Rijksmuseum Amsterdam, F. Berkhuys

Geschiedenis van de landbouw: van keuterboer tot agribusiness

Landbouw speelde doorheen de geschiedenis van Limburg een belangrijke rol. Dat is niet zo uitzonderlijk. De landbouw was erg lang in heel Europa de belangrijkste bron van inkomsten voor de meeste mensen. Pas door de industriële revolutie in de negentiende eeuw werden andere bedrijfstakken groter en verloor de landbouw snel aan betekenis. Toch verdiende in 1910 nog ongeveer dertig procent van de mensen in Vlaanderen hun brood in de landbouw.

Limburg was dus lang eerder de norm dan de uitzondering. Maar wanneer andere regio's in ons land de omschakeling naar een meer industriële samenleving maakten, volgde Limburg slechts traag. Daar waren verschillende redenen voor. Enerzijds leende Limburg zich niet zo goed tot industriële ontwikkeling. De wegen waren slecht en de provincie was dunbevolkt, zodat er geen groot arbeidsreserve was. Limburg leek, voordat professor André Dumont er in 1901 steenkool ontdekte, ook maar weinig grondstoffen te bezitten.

Anderzijds had Limburg wel heel wat agrarische troeven. Het noorden van de provincie behoort tot de Kempen, een zandstreek die van nature relatief onvruchtbaar is. Maar Haspengouw in het zuiden van de provincie en het Maasland, gelegen aan de gelijknamige rivier, beschikten over gronden die heel geschikt waren voor veeleisende gewassen. Landbouw bleef daardoor lang een aanzienlijke rol spelen in de provincie.

Limburgse boeren teelden tot in de achttiende eeuw vooral verschillende soorten graan. In de Kempen ging het hoofdzakelijk over rogge. In Haspengouw werd meer tarwe gezaaid. Die graansoort had goede gronden nodig om te kunnen groeien. In de loop van de achttiende eeuw leerden de Limburgse boeren nieuwe teelten kennen. De aardappel, afkomstig uit Amerika, veroverde stelselmatig zijn plaats op de Limburgse akkers. Vooral voor arme mensen bleek de introductie van die plant een zegen. De aardappel leverde goedkope calorieën en bood een alternatief als de graanoogst mislukte.

De negentiende eeuw bracht veranderingen voor de Limburgse landbouw die nu nog altijd het uitzicht van het Limburgse landschap bepalen. In Haspengouw was de bodem vruchtbaar genoeg en konden de vierkantshoeves nog welig tieren. Maar stoomschepen en de ontwikkeling van de spoorwegen hadden een groot effect. Plotseling kon er erg goedkoop graan ingevoerd worden van de reusachtige landbouwbedrijven die in de Verenigde Staten ontstaan waren. Limburgse boeren zochten nieuwe specialisaties. Groenteteelt werd populairder. In het noorden van de provincie kozen de boeren vooral voor veeteelt. In een deel van Haspengouw gingen landbouwers zich steeds meer toeleggen op de fruitteelt. In een ander deel werden suikerbieten heel populair. In de Kempen verdwenen veel van de heidegebieden waar de boeren voorheen hun vee lieten grazen. De arme zandgrond bleek wel geschikt voor naaldboomaanplantingen. Er kwamen vooral bossen van grove dennen die als mijnhout gebruikt werden. Zutendaal is door de bebossing nog steeds de groenste gemeente van Vlaanderen. Her en der bleven nog restanten van de heidevelden bewaard.

De laatste honderd jaar kozen ook in Limburg alsmaar minder mensen voor het beroep van landbouwer. De ontdekking van steenkool en de industriële ontwik-

De landbouw was vroeger een taak van mens en dier. PCCE, Achille Thijs

De overgang van een landbouwmaatschappij naar een industriële samenleving verliep laat maar snel in Limburg.

Boven: Agropolis in Kinrooi wordt de incubator voor vernieuwende landbouwbedrijven. Agropolis

De nieuwste landbouw is modern, hoogtechnologisch en intensief. provincie Limburg, Robin Reynders

keling die in het zog daarvan volgde, lagen aan de basis van die ommekeer. Er was nu volop werk in de industrie. Bovendien mechaniseerde de landbouw sterk. Tractors, melkmachines en andere landbouwmachines zorgden ervoor dat de boerenstiel met minder mankracht verder kon. Boerderijen werden agribusiness, echte 'landbouwbedrijven'. Sommige landbouwers gingen zich specialiseren in nieuwe gewassen, zoals asperges. De gemeente Kinrooi schopte het zelfs tot 'Aspergegemeente van Vlaanderen'. Voedingsbedrijven zoals Greenyard uit Bree verwerken de Limburgse groenteoogst in sauzen, soepen en conserven.

De agrarische sector verdween dus niet, maar veranderde van uitzicht. Landbouw bleef essentieel voor Limburg en oefent nog altijd een grote invloed uit op het landschap. Daarom komen nog altijd duizenden mensen in het voorjaar Limburgse fruitbloesems bewonderen. Vaak doen ze dat met de fiets over de oude landbouwwegen die aan het boerenverleden van Limburg herinneren.

Bijlage 1

Codex der conscriptie

Wet betreffende de wijze waarop de Armée te lande moet zamengesteld worden.

Van den 19 Fructidor Jaar VI.

De raad der ouden aannemende enz.

TITEL I

Grondbeginsels.

ARTIKEL I. Elk Fransch Ingezeten is soldaat en verpligt zijn vaderland te verdedigen.

ARTIKEL II. Wanneer het vaderland verklaard is in gevaar te zijn, zijn alle Franschen tot deszelfs verdediging geroepen, naar het voorschrift door de wet bepaald: daar van zijn zelfs niet uitgezonderd die gene welke reeds hun ontslag bekomen mogten hebben.

ARTIKEL III. Buiten het geval van het gevaar des vaderlands, wordt de land-armée gevormd door vrijwillige aanwerving, en door middel van de militaire opschrijving (conscription).

ARTIKEL IV. Het Wetgevend Ligchaam bepaalt, bij eene afzonderlijke wet, het getal der opgeschreven verdedigers, welke in activen dienst moeten worden gesteld.

ARTIKEL V. Dit getal wordt geregeld naar het te kortkomende aan de armée en naar het getal van de aangeworven vrijwilligers, welke nog niet bij hunne vaandels zijn.

TITEL III.

Van de militaire Conscriptie

ARTIKEL XV. De militaire opschrijving of de conscriptie bevat alle Franschen die den ouderdom bereikt zullen hebben van twintig volle jaren tot vijf en twintig volle jaren.

ARTIKEL XVI. In de militaire conscriptie zijn niet begrepen:

1°. De Franschen van den bij het vorige Artikel bepaalden ouderdom, welke thans tot de land-armée behooren.

2°. Die gene van denzelfden ouderdom, welke getrouwd waren voor den 23 Nivose 1.1.

3°. Die gene van denzelfden ouderdom, welke getrouwd geweest zijnde voor dat tijdstip, weduwnaren mogten zijn geworden, of van hunne vrouwen gescheiden zijn, mits zij kinderen hebben.

4°. Die gene van denzelfden ouderdom, welke Officieren of Onder-Officieren waren en terug gezonden zijn als overtollig: maar zij blijven in de verpligting van weder in te vallen, tot dat zij vier jaren effectiven dienst zullen gedaan hebben, of dat zij boven den ouderdom der conscriptie zijn: de tijd, dien zij ten hunnen huize doorbrengen, wordt als effective dienst gerekend, en wanneer zij opentboden worden, kunnen zij niet genoodzaakt worden te dienen, dan in denzelfden rang welken zij te voren bekleedden.

5°. Die gene van denzelfden ouderdom, welke hun volkomen ontslag alleen gekregen hebben, om dat zij onwettig genoodzaakt zijn geworden de wapens optevatten, voor den ouderdom voor de requisitie vastgesteld, zijn van de militaire conscriptie niet bevrijd: maar moeten integendeel daar onder worden begrepen naar hunnen ouderdom, doch de tijd, welken zij reeds gediende mogten hebben, zal hun worden toegerekend.

6°. Die gene van denzelfden ouderdom welke, volgens de wet, voor den zeedienst bestemd zijn of daarin gebruikt worden, en als zoodanig opgeschreven, ingelijfd of gebrevetteerd zijn: maar die gene welke niet meer tot den zeedienst mogten behooren, voor zij de volle 25 jaren bereikt hebben, zullen weder in de militaire conscriptie voor de land-armée treden, en daarin begrepen worden (I).

Weinig enthousiasme voor de revolutie: Limburg in de Franse periode

Vanaf 1795 stonden het latere Belgisch- en Nederlands-Limburg onder het gezag van één staat. Frankrijk bracht het gebied onder in het departement van de Nedermaas. Dat zorgde voor grote veranderingen. De nieuwe heersers hingen de idealen van de Verlichting aan en streefden naar vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid. Rationaliteit stond centraal. De kerk mocht geen macht meer hebben over de staat. De Fransen hieven daarom het ancien régime op, waardoor adel en clerus hun privileges verloren. Voortaan was elke burger gelijk voor de wet. Er kwam één centraal bestuur, met professionele ambtenaren én een boel nieuwe administratieve maatregelen. Door de invoering van het metrisch decimaal stelsel moesten de Limburgers leren rekenen in aren en kilo's. Gemakkelijker was het wel dat er vanaf dan maar één decimaal muntenstelsel gebruikt mocht worden.

In het latere Limburg was er weinig steun voor de Fransen. Vooral hun vijandige houding tegenover de katholieke kerk was impopulair. In 1796 begonnen ze met het in bezit nemen van kerkelijke gronden en gebouwen, om die daarna te verkopen. Voor sommige burgers was de aankoop van dat kerkelijk bezit, vaak 'zwart goed' genoemd naar de zwarte kleding van de geestelijkheid, een gelegenheid om zich te verrijken. Zo kocht de Hasseltse advocaat Guillaume Claes overal kerkelijke goederen op, zoals het kasteel van Alden Biesen in Rijkhoven. Ook de geestelijken werden niet met rust gelaten. Vanaf 1797 moesten alle priesters een 'eed van trouw' aan de Franse Republiek zweren. De meeste Limburgse pastoors weigerden, uit onvrede met het Franse bestuur. Op plaatsen als Achel of Beringen legde zelfs geen enkele priester de eed af! Wie weigerde, maar toch een publieke functie bleef uitoefenen, wachtte nochtans zware straffen. Zo werd de Stevoortse pastoor Jan Purnal samen met 23 anderen uit de streek naar een Frans eiland gedeporteerd. Nog ingrijpender was dat de Franse staat zich met kerkelijke taken als onderwijs of armenzorg inliet en zo de macht van de kerk inperkte.

Op veel plaatsen ging de bevolking zich zowel heimelijk als openlijk verzetten tegen de Franse maatregelen. In Rekem werd bijvoorbeeld in het geheim de rozenkrans gebeden. Tongerse geestelijken die de eed van trouw wél aflegden, werden vermeden of zelfs als verraders bestempeld. Door de onwil van de bevolking kwamen sommige Franse vernieuwingen moeilijk van de grond. Al in 1794 begonnen de Fransen bijvoorbeeld het onderwijs te hervormen om de ideeën van de verlichting ingang te doen vinden. Ze voorzagen een netwerk van door de staat geleide lagere en middelbare scholen. Maar een tekort aan leraren én een gebrek aan steun van de bevolking dwarsboomde de Franse onderwijsplannen. Kerkelijke onderwijsinstellingen sloten hun deuren uit onvrede met de opgelegde staatscontrole. In gebieden als Bilzen werd er zelfs jarenlang helemaal geen kerkelijk onderwijs meer gegeven.

Niet alleen hun strijd tegen de kerk maakte de Fransen onbemind. Hun troepen eisten regelmatig voedsel op van de lokale bevolking en het Franse bestuur hief hoge belastingen. De wet op de conscriptie van september 1798 leidde tot de meeste onrust. Die bepaalde dat alle ongehuwde mannen tussen de 20 en 25 jaar in het Franse leger moesten. Uit onvrede met deze maatregel brak in oktober 1798 de Boerenkrijg uit. In Vlaanderen en Brabant nam de plattelandsbevolking de wapens op. Al snel bleken de vaak met niet meer dan knuppels en zeisen gewapende boeren geen partij voor de goed getrainde Fransen. Het latere Limburg was het toneel van de eindstrijd van het conflict. Een boerenleger slaagde op 4 december 1798 erin Hasselt in te nemen. Een dag later werd het vernietigend verslagen door de Fransen bij het gehucht Hilst. De Boerenkrijg kwam zo ten einde én de conscriptie ging door.

Na de machtsovername door Napoleon in 1799 werd het rustiger in het latere Limburg. In 1801 sloot Napoleon een akkoord met de paus. Hierdoor kreeg de kerk terug meer vrijheid. Ook de bevolking deed water bij de wijn en nam stilaan meer functies op in het bestuur of het onderwijs. Maar vrede kwam er niet. Napoleon bleef in heel Europa strijd voeren. Onder de conscriptiewet werden veel jongens verplicht soldaat. Sommigen kwamen ver van huis aan hun einde. Zo stierf de Hoeseltse boerenzoon Mathias Bils in 1810 in

Priesters die geen trouw zwoeren aan de Franse Republiek, maar toch een publieke functie bleven uitoefenen, wachtten zware straffen.

Het monument van de Boerenkrijg in Hasselt herdenkt de opstand tegen de Franse bezetter. Saskia Vanderstichele

NOUVELLE CARTE GÉOGRAPHIQUE
DE BUREAUX ET TENANCES DE POSTES
DES XIII DÉPARTEMENS RÉUNIS
AVEC LES CHANGEMENS OPÉRÉS
DEPUIS LA RENTRÉE DES FRANCAIS DANS CE PAYS,
et l'indication des Diligences et Barques publiques.
ROUTES ADDITIONNELLES
qui communiquent
DE PARIS À CALAIS, DUNKERKE, LILLE, VALENCIENNE,
MAUBEUGE ET A VIENNE, PAR STRASBOURG,
DE COLOGNE A VIENNE,
DE COLOGNE A HAMBOURG ET BERLIN,
Dressée et Gravée par Ph. J. Maillart et Sœur.
an 9 (1801)
à Bruxelles, chez l'auteur rue de la Montagne S.ne 7 N.o 364.
NOTES.
NORD
SUD
OUEST
EST
MER DU NORD
Haute Saxe
Westphalie
Basse-saxe
Franconie
Souabe
Bavière
Autriche
Allemagne
Rhin
Moselle
Meuse
Escaut
Lys
Escaut
Sambre
Meuse
Rhin
Moselle
Rhin